
În România Mare.

Contribuții documentare referitoare la situația județului Bistrița-Năsăud

---

Adrian ONOFREIU

Cuvinte cheie: România Mare, județul Bistrița-Năsăud, administrație, notari comunal, agricultură, învățământ, căi de comunicație.

Schlüsselworte: Grossrumänien, Kreis Bistritza-Năsăud, Verwaltung, kommunale Notare, Landwirtschaft, Bildung, Verkehrswege.

După 4 ani de conflict, susținut și prin jertfa supremă a multora din locuitorii comitatului (de atunci) Bistrița-Năsăud, a apărut „soarele dreptății” și în acest areal geografic. Sfârșitul războiului, traumele care le-au suferit atât cei în uniformă militară, cât și cei din „spatele frontului” au conturat speranța într-o lume mai bună. Iar pentru Transilvania, direcțiile de evoluție au fost cuprinse în principiile „Declarației Marii Adunări Naționale de la Alba-Iulia”, din 1 decembrie 1918.

Marcate profund de marele cataclism, comunitățile etnice din nou denumitul *județ* Bistrița-Năsăud au căutat să se poziționeze cât mai favorabil în contextul reșezării lumii postbelice. Nu întâmplător, membrii uneia, majoritari aici – românii – clamau drepturi depline de care nu au avut parte în trecut, pe când altele – reprezentând în principal sașii și maghiarii – căutau un nou model de „acomodare” la aceste realități.

Instalarea noilor autorități române a cunoscut și aici un parcurs sinuos¹, de multe ori fragmentat de cutumele din trecut. Până și românii invocau „mitul bunului împărat”, marcant pentru generațiile anterioare războiului, crescute și formate în acest ambient². Iar „preluarea imperiului” – formulă atât de familiară în epocă – s-a derulat cu multe animozități și asperități, definite de rezistența la schimbare, determinată de statutul incert al provinciei în primii ani post-conflict³.

Dar, cu piedici și stimuli, cu atitudini, acțiuni/reacțiuni ale principalilor „actanți”, traseul spre integrarea în noul stat unitar român și-a urmat parcursul firesc/legic.

Au contribuit la aceasta, în primul rând, mecanismele impuse de autoritățile statului național unitar român în perioada imediat următoare, mai ales în domeniul administrației, „pilon” al transformărilor dorite și așteptate de românii majoritari⁴. La acest segment s-a adăugat și parcursul societății românești interbelice din

---

1 Vezi pe larg, la Victor Moldovan, *Memoriile unui politician din perioada interbelică*, vol. I, ediția a II-a revăzută și adăugită, editori, Mircea Gelu Buta, Adrian Onofreiu, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2015, pp. 72-78.

2 Definitorii pentru aceste trăsături atitudinale sunt memoriile unui „actor” al evenimentelor; vezi Andreea Salvan, „Pavel Tofan – Memorii din 1918”, în *Bistrița 90 de ani de la Marea Unire*, Bistrița, Ed. Barna', 2008, pp. 69-108.

3 Adrian Onofreiu, „1918 – O lume în schimbare”, în *Revista Bistriței*, XXII, 2008, pp. 349-363; Idem, „Mărturii documentare referitoare la relațiile minoritate/majoritate la Bistrița în primii ani după Unirea din 1918”, în *Revista Bistriței*, XXVI, 2010, pp. 431-441.

4 Vezi pe larg, proiectul general la Adrian Onofreiu, „Un proiect de „regionalizare” a României din anul 1921”, în *Anuarul Arhivelor Mureșene*, serie nouă, nr. II (VI), 2-13, pp. 185-214, aspecte particulare pentru județul Bistrița-Năsăud; Idem, „Un proiect de regionalizare a României din anul 1921. Cazul județului Bistrița-Năsăud”, în *Revista Bistriței*, XXVIII, 2014, pp. 288-298; pentru structuri administrative locale, Idem, „Petiționarism năsăudean. Memoriu pentru noua organizare administrativă”, în *Astra*, I (VIII), nr. 2 (28), decembrie 2013, pp. 72-78; Idem, „Un proiect de regionalizare administrativă din 1921. Cazul plasei Rodna”, în *Cetatea Rodnei*, XI, nr. 22, aprilie 2014, pp. 5-9; Idem, „Un proiect de regionalizare a României din anul 1921. Cazul plasei Bârgău”, în *Anuarul Bârgăoan*, V, nr. 5, 2015, pp. 108-112.

reședința județului, orașul Bistrița⁵, ca și noile structuri administrative introduse treptat, prin legi în acest domeniu⁶.

Rezultatul pentru perioada de până la unificarea administrativă din 1925 s-a concretizat și pentru județul Bistrița-Năsăud în efortul de „acomodare” la noile realități. Influențată de reglementări legislative, evoluția s-a înscris pe traiectul general al integrării în statul unitar român.

De aceea, documentele – *inedite* – pe care le prezentăm în continuare relevă o parte din acest efort. Deși ele sunt prezentate *cronologic*, definesc câteva domenii importante.

Domeniul administrativ cuprinde rapoartele/sintezele unor instituții locale: Primăria orașului reședință a județului Bistrița⁷ și cele două structuri administrative locale, plasele Beșineu⁸ și Năsăud.

Chiar dacă pentru entitățile enumerate mai sus sunt comune elemente referitoare la situația administrativă, starea civilă, situația sanitară, sanitar-veterinară, economie, drumuri/căi de comunicație, industrie/brevete de meserii, fiecare dintre documente ne relevă și aspecte particulare, specifice fiecărei instituții care l-a elaborat.

În cazul Primăriei Bistrița, „raportul pe perioada 1 martie-1 octombrie 1920” consemnează, ca și „tușee” locale, „grevele” ucenicilor frizeri (14 august) și metalurgiști (septembrie), „în baza articolului de lege nr. XVIII/1884”, aplicarea „legii de evacuare” – determinată de criza locuințelor – neplata chiriilor pentru cazărmile proprietăți ale orașului „de la începutul revoluției”, situația aplicării reformei agrare – prin sistemul arendărilor forțate.

În cazul raportului plasei Beșineu, decelăm atribuțiile principale ale acestei structuri administrative, mai bine organizată, referitoare la administrație, competențe administrative: situația economică, edificări, alimentație publică, recrutări, colecte în scopuri caritabile, abonamente la publicații oficiale, încasarea taxelor și impozitelor comunale, județene și cele datorate statului, controlul administrației, acte de stare civilă, starea sanitară: industrie, agricultură, comerț, starea social-culturală, aplicarea reformei agrare/arendările forțate, protecția socială, poliția rurală – exercitată prin paza de noapte a locuitorilor, comerț și aplicarea contravențiilor pentru delictive silvice și a celor referitoare la paza „câmpului”.

Raportul plasei Năsăud relevă, ca și trăsătură generală, faptul că „administrația generală tot suferă de urmările războiului, de „lipsa personalului suficient și corespunzător”, acuză atitudinea secretarilor comunali, care „se uită mai tare după lucrurile particulare, decât după rezolvarea agendelor oficiale”, presiunea „lucrărilor oficiale”, presiunea „urgitărilor nenumărate”, moralitatea „afectată în urma războiului, folosința banilor publici „pentru trebuințe private, ca și cum ar fi case de împrumut, din care se ridică sume de bani, *fără nici un document, când au lipsă de bani*”, dorința de „a schimba corporațiunile”, lipsa podurilor pentru căile de comunicație, fapt determinant în starea rea a comunicației pe drumul județean Salva-Năsăud, „încât comunicațiunea, chiar cu povară, în timpuri ploioase, e imposibilă”, iar pe drumul de stat Beclean-Moisei, între Salva-Fiad, „comunicațiunea este împreunată în cel mai mare grad”.

Sinteza situației județului, cuprinsă în raportul inspectorului general administrativ Ștefan Cucerva relevă o situație relativ bună, expresie a „autorității” care a elaborat documentul, cât și a necesității elaborării unui act oficial „pe linia” celor care guvernau.

Memoriul notarilor comunali – elaborat în numele Reuniunii Centrale a Notarilor și Sub-notarilor comunali din Transilvania și asumat de funcționarii din județul Bistrița-Năsăud – revendică perpetuarea autonomiei administrative, păstrarea funcției notarului comunal, organizarea comunelor rurale „numai dacă au mijloace pentru administrare”, iar dacă nu, organizarea în „centre de populație pentru susținerea unei administrații cercuale”, precizarea atribuțiilor jandarmeriei rurale și, în final, lărgirea atribuțiilor notarului comunal, funcție care urma să fie scoasă de sub influența factorilor politici.

Sinteza a fost completată de prezentarea situației din domeniul agricol, a învățământului și a situației căilor de comunicații.

5 Idem, „Naționalism și etnicitate la Bistrița în perioada interbelică”, în *Revista Bistriței*, XXIX, 2015, pp. 204-217.

6 Ioan Bâca, Adrian Onofreiu, „Evoluția administrativă a județului Bistrița-Năsăud”, în *Ibidem*, XX, 2006, pp. 340-371; Idem, „Modele comparative de organizare administrativă a județului Bistrița-Năsăud”, în *Studii și cercetări etnocolturale*, 16, 2011, pp. 451-476.

7 Document redactat în limba germană, spre deosebire de cel al Preturii Plasei Beșineu, redactat în limba română. De altfel, până în anul 1924 *protocoalele de ședințe ale comunității orășenești au fost scrise exclusiv în limba germană*, între 1924-1925, bilingv și abia din anul 1926, numai în limba oficială a statului român; vezi și la Adrian Onofreiu, „Naționalism și etnicitate ...”, nota 12, p. 206.

8 Denumirea veche pentru localitatea de reședință, Viișoara.